

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСІВ МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

В статті проведено аналіз ефективності взаємозв'язків регіонів України, щодо забезпечення розвитку міжрегіональної співпраці. Зазначені основні проблеми та перспективи розвитку інтеграційних процесів з врахуванням різних аспектів поглиблення взаємовигідних міжрегіональних зв'язків.

Ключові слова: міжрегіональне співробітництво, взаємозв'язки регіонів, конкурентні переваги, інтеграція.

Постановка проблеми. Необхідними передумовами у формуванні міжрегіональних зв'язків, на нашу думку, є аналіз сучасного стану інтегрованості регіонів на внутрішньодержавних економічних потоках, а також пошук регіонів-партнерів, які мають конкурентні переваги, спільне використання яких зумовить ефективний розвиток міжрегіональної співпраці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Різні аспекти забезпечення міжрегіонального співробітництва все частіше знаходять своє відображення у працях таких учених як З. Варналій, З. Герасимчук, М. Долішній, О. Лютак, С. Максименко, Н. Мікула, О. Михайловська, С. Писаренко, І. Сторонянська, І. Студенніков, Т. Терещенко, В. Трегяк В, В. Толкованов, І. Яскал та інші [1-5]. Попри досить велику кількість наукових праць, низька ефективність міжрегіонального співробітництва свідчить про відсутність аналізу та узагальнення практики взаємодії регіонів України з розумінням реалій сучасних аспектів змісту міжрегіональної співпраці.

Постановка завдання. Зазначене детермінує необхідність аналізу взаємозв'язків регіонів України враховуючи сутність інтеграційних процесів, з метою ефективного формування та забезпечення розвитку міжрегіональної співпраці.

Виклад основного матеріалу. Аналіз ефективності міжрегіонального співробітництва ми будемо вести за досліджуваною нами методикою, яку запропоновано нами у статті [6]. Відповідно, пропонуємо оцінювати міжрегіональні зв'язки за такими напрямками.

1. Оцінка рівня інтегрованості регіонів.
2. Оцінка рівня конкурентних переваг регіонів та їх міжрегіональної взаємодоповненості.
3. Аналіз синергетичного ефекту відвзаємодоповненості конкурентних переваг регіонів.

Відповідно до приведеної нами методики, результати аналізу рівня інтегрованості регіонів України та інтенсивності їх взаємозв'язків за період 2009-2012 рр., що виражається через рівень відкритості їх економіки, представлено на рис. 1.

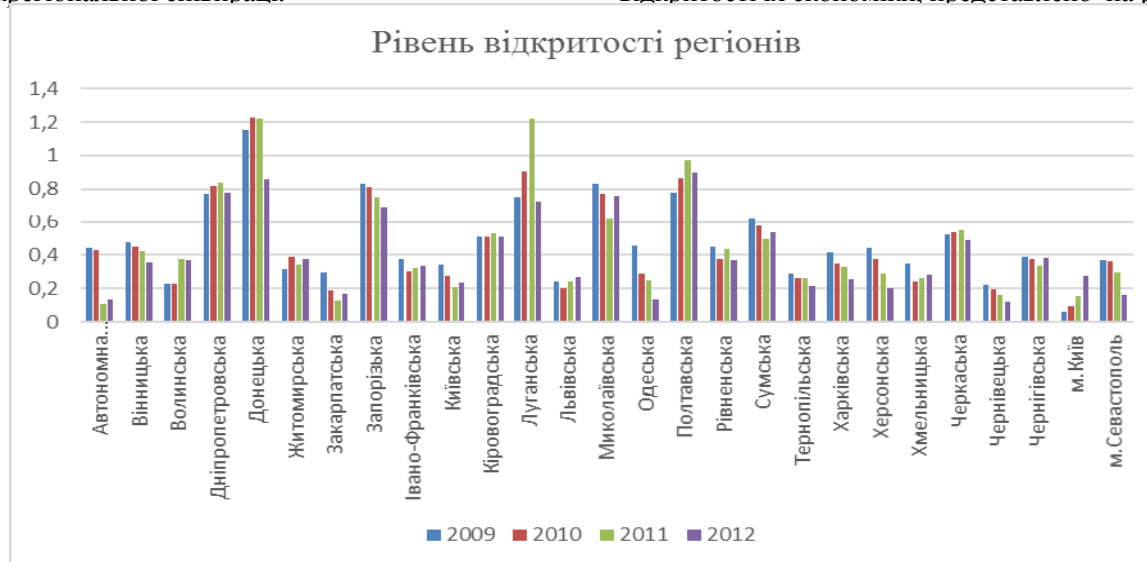

Рис. 1. Порівняння індексів рівня відкритості регіонів України за 2009 – 2012 роки.

На основі розрахунків рівня відкритості регіонів за період 2009-2012 рр., які наведені на рис. 1, бачимо, що її низький рівень можна простежити в АРК, Закарпатській, Тернопільській, Волинській та Чернівецькій областях та м. Севастополі. У групі таких регіонів інтеграційні процеси слід вважати обмеженими, і врешті-решт замкнутими в регіональній системі, що є негативною тенденцією. Дані регіони мають низький рівень забезпеченості конкурентними перевагами, та характеризуються низькою конкурентоздатністю як на внутрішньому так і на

зовнішньому ринках, що в свою чергу створює перешкоди у процесі формування міжрегіональних зв'язків.

У групу із середнім рівнем відкритості, на сьогоднішній день припадають такі регіони: Вінницька, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Сумська, Харківська, Черкаська, Чернігівська. Міжрегіональні процеси у регіонів з даної групи, відбуваються під тиском конкурентів та нав'язуванні їх інтеграційних правил поведінки, що звужує можливості взаємовигідної співпраці

регіонів. Інтеграційні процеси можуть завдати значних негативних соціально-економічних наслідків із загостренням конкуренції, що відповідно вимагає державного регулювання процесів нарощення конкурентоспроможності регіонів.

Так високий рівень відкритості, в основному припадає на східні регіони держави, зокрема на Дніпропетровську, Донецьку, Полтавську, Запорізьку, Луганську, Миколаївську, а також на Київську області та м. Київ. Аналізуючи рівень відкритості цих регіонів можна зауважити, що основна їх взаємодія характеризується орієнтацією на зовнішні ринки, що супроводжується зростанням інтенсивності зовнішньоекономічних зв'язків. Передусім, це може призводити до підвищення впливу зовнішніх процесів на регіональну економіку, що веде до зростання залежності регіону від кон'юнктури світових ринків.

Безперечно, після розпаду СРСР взаємозв'язки та обсяги виробництва між країнами помітно скоротилися, наслідком чого, вже для суверенної України, стала переорієнтація з тоді ще внутрішньоторгівельних зв'язків регіонів України на зовнішні. На нашу думку, потрапляння саме східних регіонів до останньої групи пов'язано з тим, що їх основними ринками збуту продукції є ринки країн СНД, серед яких Росія займає лідируюче місце, що також обумовлено територіальною близькістю, та не спроможністю внутрішніх ринків забезпечити реалізацію споживання наявних товарів та послуг, неузгодженості взаємодії регіонів країни, що

характеризується відсутністю синергії. Слід зауважити, що однією з причин такої ситуації є також те, що наявні обмеження масштабів економічної діяльності та стійкості міжрегіональної співпраці в країні характеризується нижчим рівнем технологічних укладів, що в свою чергу демонструє відсутність точок росту в межах держави. Це провокує розвиток взаємозв'язків в сторону Російської Федерації, де сформовані точки росту та наявність сукупності технологій та виробництв вищого укладу. Так спостерігаємо, що за останній період у процесі регіональної діяльності відбувається скорочення інтеграційних взаємозв'язків з іншими регіонами в державі, за рахунок збільшення зовнішньої торгівлі. При цьому міжрегіональний товарообмін який направлений на зовнішні ринки, веде до зростання залежності регіону від кон'юнктури світових ринків.

Звернімо увагу, що регіони які знаходяться в одній групі відкритості можуть бути різні за своїм спрямуванням економічних зв'язків. Однак, на основі проведеного аналізу торговельних взаємозв'язків регіонів (рис. 2), можемо простежити таку тенденцію, що фактично у всіх регіонах частка міждержавного товарообороту переважає над внутрішньодержавною торгівлею регіонів України. За таких умов можна констатувати негативну та неврегульовану динаміку експортно-імпорتنих операцій зовнішньоекономічної діяльності регіонів, при якій ускладнюються функціонування єдиної системи економіки регіонів у сфері внутрішньої міжрегіональної інтеграції.

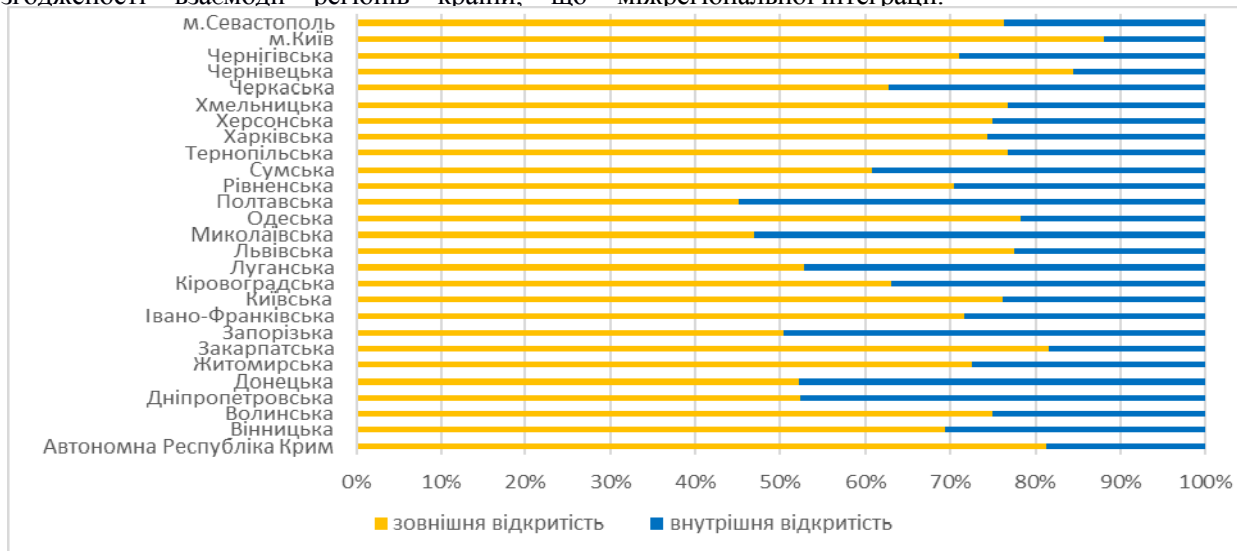

Рис. 2. Порівняння коефіцієнтів внутрішньо- та зовнішньоекономічної міжрегіональної діяльності.

Причиною більшого спрямування товарів та послуг на зовнішній ринок є послаблення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників на внутрішньому ринку, а також не готовність регіонів до перебудови старих зовнішніх зв'язків на нові – внутрішні. Врегулювання балансу між внутрішньою і зовнішньою діяльністю регіону, повинно також супроводжуватися зміною структури економіки регіонів, для покращення їх економічного розвитку.

Щодо рівня конкурентних переваг регіонів та їх міжрегіональної взаємодоповненості, можна зазначити, що між регіонами країни, які мають суттєві відмінності у розвитку, міжрегіональні процеси є досить обмеженими та утрудненими. Оскільки слаборозвинуті регіони не володіють достатніми конкурентними перевагами на рівні ринкових відносин для формування єдиної міжрегіональної системи. Таким чином взаємовигідна співпраця регіонів, передбачає аналіз взаємодоповнення конкурентних переваг, що

відображається у спільному використанні ресурсів регіонів.

Розвиток міжрегіональної співпраці та взаємодоповнення конкурентних переваг може відбуватися у двох випадках:

1. Формування зв'язків між регіонами через доповнення та залучення ресурсів з інших регіонів.

Міжрегіональне співробітництво відбувається через залучення потрібних ресурсів кожного з регіонів, яких достатньо в одній області але бракує іншій, і навпаки. Наприклад, для Волинської області визначимо регіони з якими можливе формування співпраці через взаємодоповнення їх ресурсів. Так проаналізувавши рівень забезпеченості ресурсами регіонів, ми виявили, що Волинська область має достатньо природних, інноваційних та трудових ресурсів для формування відповідних конкурентних переваг, і має найбільші потреби у економічних та розвитку інфраструктурних ресурсів. Відповідно для формування міжрегіональних зв'язків через залучення потрібних ресурсів, найкраще область може співпрацювати з АРК, Львівською та Одеською областями.

2. Налагодження взаємозв'язків через спільне використання (об'єднання) ресурсів (ефективне взаємодоповнення окремої конкурентної переваги).

Передумовою такого взаємодоповнення є умова, що сума спільних ресурсів регіонів не перевищуватиме гранично допустимого значення (середнього значення конкурентної переваги по Україні), інакше при такій взаємодії між регіонами може виникнути конкурентна боротьба. Міжрегіональна взаємодія відбувається у випадку, коли обидва регіони мають мізерні запаси певних ресурсів для формування конкурентної переваги, та окремо не можуть бути конкурентоспроможними на зовнішньому та внутрішньому ринку. Тоді у результаті співпраці регіонів через об'єднання їх ресурсів можна досягнути синергетичний ефект, який може проявлятися через ефективний розподіл ресурсів.

Так, наприклад за результатами розрахунку індексів взаємодоповнення конкурентних переваг, можна розглянути взаємодію регіонів Волинської та Вінницької областей, та визначити чи досягається синергетичний ефект. Відповідно до розрахунків синергетичного ефекту маємо:

$Synergy \{Вінницька; Волинська\} = 9,171$ – що визначає позитивне досягнення синергетичного ефекту від взаємозв'язків регіонів.

Так, за результатами розрахунку рівня забезпеченості ресурсів, для кожного з регіонів можемо визначити якими ресурсами він володіє в достатній кількості для формування конкурентної переваги, а яких не достатньо, з метою залучення потрібних ресурсів з інших регіонів у результаті співпраці. Це дає загальну відповідь та напрямок дій, як досягти максимальної ефективності використання конкурентних переваг за ресурсною складовою, з метою підвищення ефективності міжрегіональної співпраці, а також отримання синергетичного ефекту, який може проявлятися через зниження витрат та рентабельного розподілу ресурсів.

Нарощення конкурентних переваг регіонів стимулюють розвиток усієї економіки країни і можуть формувати полюси росту. Якщо розглядати

державу, регіони якої досліджуються, та країни-сусіди які її оточують, цілком закономірно, що точки росту будуть зосереджуватися в країнах з більшою конкурентоспроможністю. Для того, щоб проаналізувати стан формування полюсів росту в Україні та виявити рівень конкурентоспроможності країн, які оточують нашу державу, звернемося до світового рейтингу економічної конкурентоспроможності країн, який розраховується на підставі 333 критеріїв. На перші місця вийшли США, Швейцарія (2), Сінгапур (3), Гонконг (4) услід за найбільшою світовою економікою за рахунок "експорту, ефективності бізнесу та інновацій", натомість Україна пропустивши перед собою Росію та Польщу посіла 49 місце. Про це свідчать дані Міжнародного інституту розвитку менеджменту (IMD). Причинами такого низького показника є низька ефективність ринку товарів в Україні (129 місце в світі), низький рівень розвитку фінансового ринку (116), низька якість макроекономічного середовища (112 місце). Відносно сильними сторонами України є об'єм ринку (38 місце в світі), якість вищої та професійної освіти (51), ефективність ринку праці (61 місце). При цьому у 2012 році Україна посіла 84-е місце з 148 країн в Індексі глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI) рейтингу ВЕФ, опустившись за рік на 11 позицій через бюрократизм і відсутності прозорості інституційної структури країни [7].

Так, на сучасному етапі, аналізуючи стан формування полюсів росту в Україні можемо констатувати, що рівень конкурентоспроможності Росії і Польщі є більшим, це створює передумови для домінування та формування у них точок росту. Оскільки економічне зростання полюсів росту в нашій країні є слабкішим від полюсів за її межами, що також спричиняє розрив міжрегіональних зв'язків регіонів в середині країни. Щодо Білорусії, то її рівень конкурентоспроможності близький з Україною, тому значного домінування тої чи іншої країни не спостерігається. Можна дійти висновку: якщо країна знаходиться між країнами, що переважають за рівнем розвитку, це передбачає соціально-економічний розвиток в напрямку зовнішньоекономічної діяльності тих країн до яких тяжіють інші регіони, у випадку України – Росії та країн Євросоюзу.

Виходячи з вище проведеного аналізу спостерігаємо таку тенденцію, що стан в країні визначається зовнішньополітичним та економічним курсом поляризації суспільства у різних напрямках, що негативно впливає на інтеграційні процеси в середині країни. Для західних регіонів пріоритетним напрямом зовнішньої діяльності є відносини з країнами Європейського Союзу, тоді як для Сходу і Півдня – відносини з Росією. Причиною цього є те, що регіони України мають відмінності у напрямку розвитку та розбіжності національної ідеї, так як знаходяться між двома країнами – полюсами росту, які спричиняють ефект домінування над полюсами зростання в середині країни. При цьому, звертаючись до результатів соціологічного дослідження, проведеного компанією Research&BrandingGroup у травні 2011 року, більшість українців (68%) стверджують, що в

Україні в цілому не сформована національна ідея; 12% опитаних респондентів вважають, що національна ідея є, і кожен п'ятий житель України завагався з відповіддю [8]. Такі причини дають змогу дійти висновку про відсутність цілісності та єдності держави, її національної безпеки, яка б об'єднувала суспільство та посилювала б внутрідержавне міжрегіональне співробітництво. Такий «розкол» спричинений історико-культурними відмінностями та тяжінням регіонів до різних партнерів, союзників.

Внаслідок крайньої поляризації суспільства інтереси регіонів країни виявилися діаметрально протилежними, що суперечить досягненню синергетичного ефекту міжрегіональної співпраці. Це спричинено відсутністю міжрегіональної політики та стратегічного напрямку інтеграції держави, що вимагає системного підходу, який виявляється передусім в інтеграції та чіткій взаємодії усіх елементів міжрегіональної системи.

Ще однією з причин обмеженості внутрішньо регіональних зв'язків є те, що досі в Україні пріоритетним напрямом розвитку регіональної політики в контексті інтеграційних процесів визначено транскордонне співробітництво, що є формою міжрегіональної співпраці через кордон. Основними програмами, які поширюються на Україну, в цьому контексті є програми, що відображають міжнародні взаємовідносини. Регіони які беруть участь безпосередньо в міжрегіональних програмах співпрацюють з сусідніми територіями суміжних країн, а також з регіональними органами влади багатьох держав світу, натомість поза увагою

залишається внутрішня взаємодія між регіонами країни.

Так, пріоритетним є створення груп міжрегіональних зв'язків, які дозволять спільно та ефективно використовувати наявні ресурси, які визначають відповідно конкурентні переваги, на базі яких можуть формуватися полюси росту в середині країни, що позитивно вплине на підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів країни в цілому.

Висновки. На основі проведеного аналізу процесів міжрегіонального розвитку можна сказати, враховуючи рівень інтегрованості та напрямок їх потенційних взаємозв'язків дає можливість ефективного формування міжрегіонального співробітництва на засадах взаємовигідної співпраці в межах країни. Взаємозв'язки регіонів повинні базуватися на досягненні синергетичних ефектів від нарощення конкурентних переваг через спільне використання ресурсів з метою підвищення рівня якості життя у регіонах країни. Це сприятиме створенню міжрегіональних зв'язків поряд з формуванням полюсів росту, які спроможні утворювати не лише нові конкурентні переваги, а давати імпульс розвитку. Перспективи подальших досліджень в напрямку підвищення конкурентоспроможності та досягнень синергетичного ефекту вимагає впровадження широкомасштабних інституціональних реформ, формування міжрегіональної політики, стратегічно важливих комплексів, які дають найбільшу ефективність в контексті зростання конкурентоспроможності регіонів та їх взаємодії.

Список літератури

1. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / З. С. Варналій, В. Є. Воротін, В. С. Куйбіда [таін.]; за заг. ред. З. С. Варналія. - К. : НІСД, 2007. - 768 с.
2. Мікула Н.А., Толкованов В.В. Транскордонне співробітництво. – Київ., видавництво «Крамар», – 2011. – 259 с.
3. Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / С. Максименко, Є. Кіш, М.Лендшел, І.Студенніков ; за ред. С. Максименка / Центр Ін-ту Схід-Захід. - К. : Логос, 2000. - 171 с.
4. Сторонянська Ірина Міжрегіональні інтеграційні процеси в Україні: Тенденції та перспективи розвитку / Ірина Сторонянська. - Львів: ІРД НАН України, 2009. - 392с.
5. Тивончук І.О. Вимірювання синергетичного ефекту злиття та поглинання підприємств / І.О. Тивончук, Г.Я. Глинська // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2008. – Вип. 6. – С. 39-51.
6. Герасимчук З. В., Клімович О. М. Методика аналізу ефективності міжрегіональних зв'язків // Бізнес Інформ. – 2014. – № 9
7. Інформаційне агентство «УНІАН» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.ua/finance/920725-ukrajina-posila-49-te-mistse-v-reytingu-konkurentosprojnosti-krajn.html>
8. Молодіжна альтернатива [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ya.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1242:2012-04-12-09-11-45&catid=40:2010-08-29-07-09-53&Itemid=128

Анотація

Зоряна Герасимчук, Ольга Клімович

АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОЦЕССОВ МЕЖРЕГИОНАЛЬНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

В статье проведен анализ эффективности взаимосвязей регионов Украины, по обеспечению развития межрегионального сотрудничества. Указанные основные проблемы и перспективы развития интеграционных процессов с учетом различных аспектов углубления взаимовыгодных межрегиональных связей.

Ключевые слова: межрегиональное сотрудничество, взаимосвязи регионов, конкурентные преимущества, интеграция.

Summary

Zoryana Gerasymchuk, Olga Klimovich

ANALYSIS EFFECTIVENESS THE PROCESSES INTRREGIONAL COOPERATION OF REGIONS UKRAINE

The paper analyzes the effectiveness of relationships regions of Ukraine to ensure the development of interregional cooperation. The mentioned major problems and prospects of development of integration processes taking into account various aspects of deepening mutually beneficial interregional relations.

Keywords: Interregional cooperation, regional relationships, competitive advantages, integration.